

УДК 336.14:332

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

КОСТИРКО Лідія Андріївна

*д.е.н., професор, завідувача кафедри «Фінанси та банківська справа»,
Східноукраїнський національний університет імені В.Даля, м. Сєвєродонецьк
E-mail: lid_kost@mail.ru*

ВЕЛЕНТЕЙЧИК Наталія Юріївна

*асистент кафедри «Фінанси та банківська справа»,
Східноукраїнський національний університет імені В.Даля, м. Сєвєродонецьк
E-mail: nata.velent@gmail.com*

Анотація. У статті розкрито передумови вдосконалення системи аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів. На основі аналізу наукових підходів розроблено методичні положення комплексного аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів, що передбачають розрахунок інтегрального показника за блоками збалансованості, фінансової самостійності, ефективності бюджету. Наведено результати апробації запропонованого підходу до аналізу на прикладі бюджету Луганської області та виявлено фактори зміни його фінансової стійкості, які необхідно враховувати при коректуванні бюджетної політики.

Аннотация. В статье раскрыты предпосылки совершенствования системы анализа финансовой устойчивости местных бюджетов. На основе анализа научных подходов разработаны методические положения комплексного анализа финансовой устойчивости местных бюджетов, предусматривающие расчет интегрального показателя по блокам сбалансированности, финансовой самостоятельности, эффективности бюджета. Приведены результаты апробации предложенного подхода к анализу на примере бюджета Луганской области и выявлены факторы изменения его финансовой устойчивости, которые необходимо учитывать при корректировке бюджетной политики.

Ключові слова: комплексний аналіз, фінансова стійкість, місцеві бюджети, фінансова самостійність, збалансованість, ефективність, інтегральний показник.

Ключевые слова: комплексный анализ, финансовая устойчивость, местные бюджеты, финансовая самостоятельность, сбалансированность, эффективность, интегральный показатель.

Постановка проблеми. В умовах децентралізації та підвищення самостійності місцевих бюджетів посилюється відповідальність місцевих органів влади за результати їх фінансової діяльності. На законодавчому рівні методики з аналізу фінансового стану місцевих бюджетів відсутні, що зменшує зацікавленість місцевих органів влади в його дослідженні та поліпшенні. Це обумовлює розвиток методології аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів з метою оцінки ефективності бюджетної політики на місцевому рівні. На таку цільову спрямованість може претендувати система комплексного аналізу фінансової стійкості, що надає інформацію щодо ефективності місцевого управління, рівня фінансової

самостійності від державної влади та достатності коштів для здійснення покладених на них функцій та зобов'язань.

Аналіз останніх досліджень. Доцільність аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів підтверджується світовим досвідом і рядом наукових розробок вітчизняних вчених [1; 2, с. 174; 3; 5; 6, с. 63; 7; 8, с. 454–459; 13, с. 95–97], в яких розкриті окремі аспекти оцінки фінансової стійкості. Результати дослідження показали, що основна увага вітчизняних науковців зосереджена на аналізі фінансового стану місцевих бюджетів за двома напрямками: фінансової стійкості (І. М. Камінська, В. І. Щербакова, Г. М. Манєров, О. Р. Західна, Л. В. Лисяк, М. К. Дяченко, Т. Ю. Ко-

рительсько) та фінансової автономії (В. І. Кравченко, Л. Є. Клець, М. В. Корнеєв). Втім немає чіткого та однозначного підходу до розуміння понять „фінансова стійкість місцевих бюджетів”, „фінансова самостійність місцевих органів влади”, „збалансованість місцевих бюджетів” та показників їх оцінки. На практиці в більшості випадків аналіз місцевих бюджетів фінансовими органами зводиться тільки до оцінки виконання плану, аналізу динаміки та структури доходів, видатків, міжбюджетних трансфертів, дебіторської, кредиторської заборгованості та залишків коштів на рахунках на підставі наказу Міністерства фінансів України „Про затвердження Порядку складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів” [9]. Тому існує потреба у пошуку нових підходів до удосконалення комплексного аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Мета статі – обґрунтування теоретико-методичних положень комплексного аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів та його апробація на прикладі зведеного бюджету Луганської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. В науковій літературі існують різні підходи до аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів з використанням великої кількості показників. Більшість вчених оцінюють фінансову стійкість за показниками автономії місцевих бюджетів, перевищення доходів над видатками та забезпеченості. Одним з перших є підхід Г. Б. Поляка до оцінки фінансової стійкості бюджету, який складається з двох етапів: 1) визначення стану територіального бюджету шляхом оцінки достатності доходів для покриття мінімально необхідних видатків; 2) розрахунок бюджетних коефіцієнтів, що характеризують різні сторони фінансового стану місцевих бюджетів: співвідношення регульованих та власних доходів, коефіцієнт автоно-

мії, забезпеченості власними доходами, бюджетного покриття, заборгованості, результативності та забезпеченості населення [8, с. 457–459].

У зв'язку з відмінностями українського бюджетного законодавства та неможливістю використання цього підходу в оригінальному вигляді українські вчені Снісаренко О. Б., Гавриленко А. О., Гребенікова О. В. зробили спробу адаптувати метод Г. Б. Поляка для визначення рівня фінансової стійкості бюджету до української бюджетної системи [10, с. 18–27].

Деякі вчені пропонують для оцінки фінансової стійкості коефіцієнти, що характеризують автономію місцевих бюджетів [3, с. 48, 53]. На думку І. М. Камінської, Л. В. Лисяк, фінансова стійкість регіону або місцевого бюджету пов'язана насамперед зі структурою джерел фінансування регіонального розвитку та рівнем залежності від зовнішніх джерел фінансування [2, с. 170–171; 6, с. 63]. На відміну від цього, І. М. Камінська в якості індикаторів фінансової стійкості місцевого бюджету виділяє показники, що характеризують не тільки частку власних, податкових доходів або трансфертів у структурі доходів місцевого бюджету, але і показники, що характеризують міжбюджетні відносини, зокрема частку дотацій вирівнювання у величині трансфертів, відношення трансферту з регіонального до державного бюджету до трансферту з державного у регіональний бюджет [2, с. 174].

Міжнародний досвід також підтверджує необхідність аналізу фінансового стану місцевих бюджетів (табл. 1), результати якого використовуються для потреб парламенту, суспільства, уряду (президента, органів влади, що відповідають за бюджет або планування) або керівництва програми для надання рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування [4, с. 200].

Таблиця 1

*Міжнародний досвід оцінки фінансового стану місцевих бюджетів
практика оцінки державних послуг*

Країна	Показники для оцінки бюджетних видатків і доходів	Фінансові коефіцієнти для оцінки фінансового стану місцевих бюджетів	Відповідальні органи
Австралія (федеральна, штати)	1. Сукупні видатки/доходи у порівнянні із запланованими у бюджеті. 2. Склад видатків/ доходів у порівнянні із запланованими у бюджеті.	- Коефіцієнти ліквідності - Коефіцієнт заборгованості - Коефіцієнти покриття	Внутрішня оцінка: - Міністерство фінансів; - керівники підрозділів; - Комітет з аудиту.

Таблиця 1 (продовження)

	3. Більш удосконалена оцінка Державних видатків та фінансової підзвітності (ДВФП).	- Коефіцієнти ефективності - Коефіцієнти фінансового стану	Зовнішня оцінка: - Державне казначейство.
Об'єднане Королівство (унітарна, графства)	1. Сукупні видатки/доходи у порівнянні із запланованими у бюджеті. 2. Склад видатків/ доходів у порівнянні із запланованими у бюджеті. 3. Більш удосконалена оцінка Державних видатків та фінансової підзвітності (ДВФП).	- Коефіцієнти ліквідності - Коефіцієнт заборгованості - Коефіцієнти покриття - Коефіцієнти фінансового стану	Внутрішня оцінка: - Міністерство фінансів; - керівники підрозділів програми; - Комітет з аудиту. Зовнішня оцінка: - Регіональна аудиторська комісія; - Відділ оцінки вартості грошей; - Державне казначейство.
США (федеральна, штати)	1. Сукупні видатки/доходи у порівнянні із запланованими у бюджеті. 2. Склад видатків/ доходів у порівнянні із запланованими у бюджеті. 3. Більш удосконалена оцінка Державних видатків та фінансової підзвітності (ДВФП).	- Коефіцієнти ліквідності - Коефіцієнт заборгованості - Коефіцієнти покриття - Коефіцієнти ефективності - Коефіцієнти фінансового стану - Коефіцієнти життєздатності економіки - Коефіцієнти фінансової незалежності і гнучкості - Коефіцієнти продуктивності муніципалітетів	Внутрішня оцінка: - Міністерство фінансів; - керівники підрозділів програми; - Комітет з аудиту. Зовнішня оцінка: - Управління загальної бухгалтерської звітності; - Управління муніципального ревізора; - приватні аудиторські фірми.
Франція (унітарна, провінції)	1. Сукупні витрати/доходи у порівнянні із запланованими у бюджеті. 2. Склад витрат/ доходів у порівнянні із запланованими у бюджеті. 3. Більш удосконалена оцінка PEFA.	- Коефіцієнти ліквідності - Коефіцієнт заборгованості - Коефіцієнти фінансового стану	Внутрішня оцінка: - Міністерство фінансів; - керівники підрозділів програми; - Комітет з аудиту. Зовнішня оцінка: - Державне казначейство.

Джерело: складено авторами на основі [4, с. 173–174].

Таким чином, вказані дослідження свідчать про наявність різноаспектних методичних підходів, що передбачають використання в аналізі різних методів: коефіцієнтних, матричних, бальної оцінки, регресійних, які детально розкриті в літературі. Існуючі методики в основному орієнтовані на одностороннє оцінювання фінансової стійкості за різними показниками.

Запропонований підхід до комплексного аналізу фінансової стійкості передбачає розрахунок

інтегрального показника, який на відміну від відомих [1; 2, с. 174; 3; 5; 6, с. 63; 7; 8, с. 454–459; 13, с. 95–97] урахує сукупний вплив інтегральних оцінок за визначеними блоками аналізу: збалансованості, фінансової самостійності, ефективності бюджету (рис. 1). Кожен блок аналізу складається з системи показників, спрямованих на дослідження та аналіз найважливіших складових фінансової стійкості місцевого бюджету.

Рис. 1. Напрями та система показників комплексного аналізу фінансової стійкості місцевого бюджету

Джерело: розроблено авторами

Аналіз збалансованості місцевого бюджету характеризує ступінь покриття видатків за рахунок різних джерел доходів: податкових, неподаткових надходжень, міжбюджетних трансфертів, загальної суми доходів.

Аналіз фінансової самостійності дозволяє оцінити рівень децентралізації бюджетної системи та досягнення однієї з цілей регулювання міжбюджетних відносин – підвищення фінансової незалежності місцевих бюджетів. Тому надзвичайно важливе значення має порівняння рівня фінансової самостійності місцевих бюджетів до і після вирівнювання, дослідження його зміни в динаміці. Аналіз самостійності виступає стратегічним орієнтиром формування фінансової політики центральних органів влади, а такі блоки аналізу, як аналіз фінансової збалансованості та ефективності бюджету – підставою щодо використання системи стимулів та штрафів до місцевих органів влади.

В науковій літературі існують різні погляди щодо визначення сутності фінансової самостійності та таких синонімічних понять, як фінансова незалежність та фінансова автономія. На думку О. А. Музика-Стефанчук, фінансова автономія є узагальнюючим поняттям, яке охоплює фінансову самостійність та фінансову незалежність [7, с. 297–304]. На наш погляд, фінансову самостійність необхідно розглядати як фінансову спроможність місцевих органів влади вирішувати різного роду фінансові питання, що належать до їх компетенції, з метою забезпечення

соціально-економічного розвитку регіонів. Вона повинна включати наявність в органів місцевого самоврядування прав самостійного прийняття рішень щодо формування своїх бюджетів та фінансування завдань і повноважень з метою забезпечення гідних умов для життєдіяльності населення власної території та обсяг наявних у їх розпорядженні фінансових ресурсів як надійної бази для вирішення власних завдань, спроможність забезпечувати соціально-економічний розвиток за рахунок фінансових ресурсів, створених на території [3, с. 46; 5, с. 229–236]. В контексті аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів науковий інтерес викликає аналіз фінансової самостійності як частки власних фінансових ресурсів у загальному їх обсязі, які спрямовуються на соціально-економічний розвиток регіону.

Аналіз ефективності бюджету передбачає оцінку якості управління місцевими фінансами, що має важливу роль в забезпеченні стійкого фінансового стану місцевих бюджетів. Рішення, що приймаються на місцевому рівні, впливають на рівень адміністрованих податків, інвестиційний клімат в регіоні, сприяє або стримує розвиток тих або інших галузей. Не випадково, в деяких країнах вводиться порядок введення тимчасової адміністрації при кризовому стані місцевих бюджетів, оскільки переважно місцеві органи влади несуть відповідальність за погіршення їх фінансового стану. В існуючих підходах оцінка ефективності бюджету здійснюється на основі показників виконання планів по видатках та доходах в

цілому, темпів зростання доходів і видатків, дефіцитності бюджету без урахування трансфертів, податкоспроможності, рівня місцевих податків та зборів у ВВП.

Основною проблемою оцінки фінансової стійкості місцевого бюджету є не тільки вибір і визначення фінансових показників, але і можливість їх використання на практиці. Як зазначалося вище, в економічній літературі використовуються багато показників, що дублюють один одного та ускладнюють проведення аналізу фінансової

стійкості. Тому за кожним блоком аналізу обрані показники з найбільшим рівнем значущості. Запропонована деталізація показників обумовлюється необхідністю надання об'єктивної оцінки фінансової стійкості досліджуваного місцевого бюджету на основі врахування чинників здатності бюджету покривати його видатки за рахунок різних статей надходжень, ступеня фінансової самостійності від державного бюджету та результативності фінансової діяльності місцевих органів влади (табл. 2).

Таблиця 2

Система показників комплексного аналізу фінансової стійкості місцевого бюджету

Блок аналізу	Значущість групи	Ключові показники	Алгоритм розрахунку показника	Рекомендоване значення	Значущість показників
Аналіз збалансованості місцевого бюджету	0,37	Коефіцієнт бюджетного покриття	$K_{БП} = \frac{БД}{БВ}$	↑	0,31
		Коефіцієнт стійкості бюджету	$K_C = \frac{МТ}{БД}$	<0,30	0,23
		Коефіцієнт загальної податкової стійкості	$K_{ЗПС} = \frac{ПД}{БВ}$	≥ 0,2-0,5	0,21
		Коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами	$K_{ПТ} = \frac{МТ}{БВ}$	<0,3	0,25
Аналіз фінансової самостійності	0,33	Коефіцієнт бюджетної залежності	$K_3 = \frac{МТ}{БД + МТ}$	≤ 0,10	0,3
		Частка дотації вирівнювання у загальній сумі трансфертів	$K_{ДЗ} = \frac{МТ_Д}{МТ}$	< 60	0,24
		Коефіцієнт податкової самостійності	$K_{ПА} = \frac{ПД}{БД}$	≥ 0,3	0,25
		Коефіцієнт стійкості доходної бази	$K_{ПА} = \frac{ПД + НД}{БД}$	≥ 0,6	0,21
Аналіз ефективності бюджету	0,30	Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету	$K_{БД} = \frac{(БД - БВ)}{БВ}$	≤ 0	0,29
		Коефіцієнт бюджетної результативності	$K_{БР} = \frac{БД}{Ч}$	↑	0,22
		Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення	$K_{БЗ} = \frac{БВ}{Ч}$	↑	0,22
		Показник стабільності дохідної частини бюджету	$K_{СД} = \frac{ПД}{МТ}$	≥ 1	0,27

Примітки: БД – бюджетні доходи; БВ – бюджетні видатки; МТ – міжбюджетні трансферти з державного бюджету; ПД – податкові доходи; МТ_д – сума дотацій вирівнювання; НД – неподаткові доходи; Ч – середня чисельність населення за рік

Джерело: розроблено авторами

Інформаційною базою дослідження для розрахунку зазначених показників є дані Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України, Державного Казначейства України, обласних державних адміністрацій.

Розрахунок інтегрального показника фінансової стійкості місцевого бюджету проводиться як сума укрупнених стандартизованих показників за блоками аналізу з урахуванням ваги кожного блоку:

$$ІП_{\text{фс}} = УСП_{\text{фз}} \times g_{\text{фз}} + УСП_{\text{фсам}} \times g_{\text{фсам}} + УСП_{\text{еб}} \times g_{\text{еб}} \quad (1)$$

$ІП_{\text{ф}}$ – інтегральний показник фінансової стійкості місцевого бюджету;

$УСП_{\text{фз}}$ – укрупнений стандартизований показник за блоком фінансової збалансованості;

$УСП_{\text{фсам}}$ – укрупнений стандартизований показник за блоком фінансової самостійності;

$УСП_{\text{еб}}$ – укрупнений стандартизований показник за блоком ефективності місцевих бюджетів;

$g_{\text{фз}}, g_{\text{фа}}, g_{\text{еб}}$ – вага укрупненого стандартизованого показника за блоком фінансової збалансованості, фінансової самостійності та ефективності бюджету відповідно.

Значущість (вага) бюджетних коефіцієнтів в групі та їх груп в цілому визначена з використанням методу експертних оцінок. В якості експертів було обрано працівників департаменту фінансів Луганської обласної державної адміністрації у м. Северодонецьк.

Найкращим для вибору є найбільше значення інтегрального результативного показника ($ІП_{\text{фс}}$). Використовуючи зазначений показник, можна визначити рейтинг місцевого бюджету серед інших регіональних бюджетів, а також надати пропозиції щодо стратегії розвитку місцевого бюджету.

Адекватність запропонованого підходу підтверджується результатами аналізу фінансової стійкості Луганського обласного бюджету, наведеними в табл. 3. Базою для стандартизації показників даних місцевих бюджетів є індивідуальні бюджетні коефіцієнти, розраховані за середніми по Україні даними. Динаміка отриманого значення інтегрального показника фінансової стійкості ($ІП_{\text{фс}}$) Луганського та Харківського обласних бюджетів за 2010–2014 рр. продемонстрована на рис. 2.

Таблиця 3

Результати комплексного аналізу фінансової стійкості Луганського обласного бюджету за 2010–2014 рр.

Блок	Значущість групи	Назва коефіцієнта	Значущість показників в групі	Значення стандартизованих показників з урахуванням їх значущості				
				2010	2011	2012	2013	2014
Аналіз фінансової збалансованості	0,37	Коефіцієнт бюджетного покриття	0,31	0,34	0,34	0,33	0,33	0,37
		Коефіцієнт стійкості бюджету	0,23	0,27	0,28	0,27	0,28	0,25
		Коефіцієнт загальної податкової стійкості	0,21	0,23	0,23	0,22	0,22	0,26
		Коефіцієнт покриття видатків між-бюджетними трансфертами	0,25	0,27	0,27	0,27	0,29	0,22
		Укрупнений стандартизований показник за блоком аналізу $УСП_{\text{фз}}$	1,104	1,122	1,091	1,119	1,106	
Аналіз фінансової самостійності	0,33	Коефіцієнт бюджетної залежності	0,3	0,32	0,33	0,32	0,33	0,31
		Частка дотації вирівнювання у загальній сумі трансфертів	0,24	0,24	0,24	0,26	0,25	0,21
		Коефіцієнт податкової самостійності	0,25	0,25	0,25	0,24	0,25	0,26
		Коефіцієнт стійкості доходної бази	0,21	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05
		Укрупнений стандартизований показник за блоком аналізу $УСП_{\text{фс}}$	0,866	0,868	0,869	0,886	0,827	

Таблиця 3 (продовження)

Аналіз ефективності бюджету	0,30	Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету	0,29	0,32	0,32	0,31	0,31	0,34
		Коефіцієнт бюджетної результативності	0,22	0,23	0,24	0,24	0,23	0,16
		Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення	0,22	0,19	0,20	0,21	0,19	0,12
		Показник стабільності дохідної частини бюджету	0,27	0,32	0,32	0,30	0,33	0,30
		Укрупнений стандартизований показник за блоком аналізу УСП _Е	1,059	1,082	1,060	1,053	0,931	
Інтегральний показник фінансової стійкості місцевого бюджету ІП _{ФС}			1,012	1,026	1,009	1,022	0,961	

Джерело: розраховано авторами за [11, с. 149, 151, 152, 156, 136, 164–234; 12, с. 241–244, 273–276].

Результати аналізу, представлені на рис. 2.13, вказують на те, що до 2014 р. бюджети Луганської та Харківської областей були більш стійкими, ніж у середньому по країні. По Луганській області протягом 2009–2013 рр. за винятком 2012 року

відбулося зростання інтегрального показника фінансової стійкості місцевого бюджету з 0,978 до 1,025. В 2014 р. його значення було нижчим середньоукраїнського рівня - 0,961.

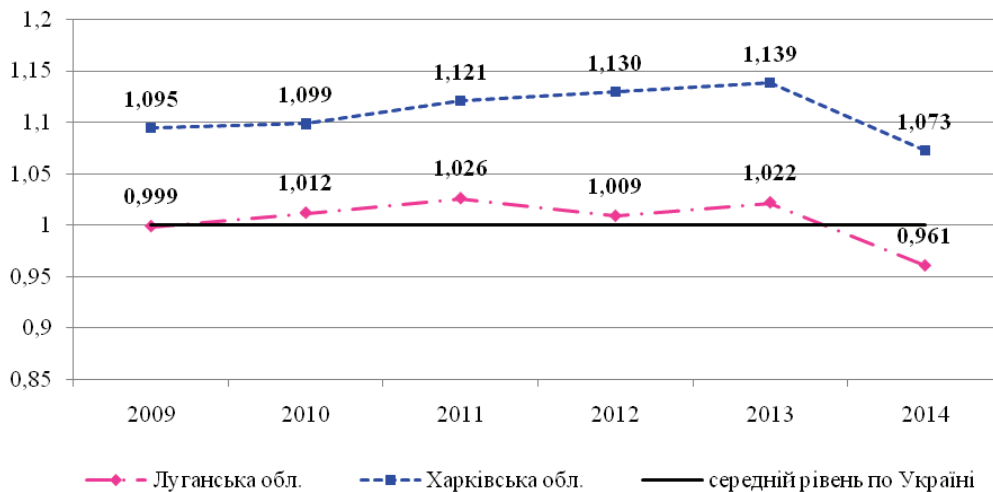

Рис. 2. Динаміка інтегрального показника фінансової стійкості місцевих бюджетів Луганської та Харківської областей

Джерело: розраховано та побудовано авторами

Зниження інтегрального показника фінансової стійкості бюджету Луганської області відбулося за рахунок погіршення показників фінансової збалансованості, самостійності та ефективності його бюджету. Це є наслідком зниження власних надходжень до бюджету та зростання залежності від фінансової допомоги з державного бюджету. Погіршення фінансової стійкості Луганського обласного бюджету було також пов'язане з воєнними подіями та проведенням антитерористичної операції на окупованій території. Крім того, дуже істотну частину в діяльності органів

місцевого самоврядування становить виконання делегованих повноважень, про що говорить висока частка субвенцій в структурі міжбюджетних трансфертів. Інтегральний показник фінансової стійкості Харківського обласного бюджету вище рівня Луганської області та до 2014 р. мав тенденцію до зростання.

Висновок. Системою, спроможною забезпечувати формування інформації щодо результативності фінансової діяльності місцевих органів влади є комплексний аналіз фінансової стійкості місцевих бюджетів, який надає уявлення щодо

збалансованості їх загальних доходів і видатків, незалежності від державного бюджету та ефективності бюджетної політики. Якісна інтерпретація значень інтегрального показника, отриманого із застосуванням запропонованої методики комплексного аналізу фінансової стійкості місцевого бюджету, дозволяє проаналізувати фінансову стійкість місцевого бюджету, виявити

вплив факторів на її зміни та оцінити фінансову стійкість місцевих бюджетів на майбутнє, а також обґрунтувати вибір напрямку розвитку бюджету. Розроблений методичний підхід є підґрунтям для попередньої оцінки фінансової стійкості прогнозних показників місцевих бюджетів та обґрунтування заходів щодо забезпечення їх стійкості з урахуванням ризику.

Список використаних джерел:

1. Воробйов Ю.М. Формування фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах підвищення самостійності регіонів : [монографія]: [Електронний ресурс] / Ю. М. Воробйов, І. А. Когут. – Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2012. – 249 с. – Режим доступу: // <http://bibl.com.ua/ekonomika/21675/index.html>;
2. Камінська І. М. Діагностика фінансової стійкості регіонів України / І. М. Камінська // Збірник праць Луцького національного технічного університету: Економічні науки. – Луцьк: ЛНТУ, 2008. – Вип. 5(20). – С. 168–182.
3. Клець Л. Є. Система кількісних показників фінансової автономії місцевих органів влади / Л. Клець // Вісник Донецького інституту економіки та господарського права. – 2009. – № 1. – С. 46–57.
4. Консультаційна підтримка реформи місцевих бюджетів, QCBS-2: остаточний звіт [Електронний ресурс] / Світовий банк; Booz, Allen, Hamilton, 2010. – 388 с. – Режим доступу: http://mmfm.gov.ua/ffle/lmk/316393/ffle/Fmal_report_QCBS-2_ukr.rar
5. Корнеєв М. В. Удосконалення теоретико-методологічного забезпечення узагальнюючої оцінки рівня фінансової автономії / М. В. Корнеєв // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 7 (97). – С. 229–236.
6. Лисяк Л. В. Оцінка бюджетної стійкості: регіональний аспект / Л. В. Лисяк, М. К. Дяченко // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Економічні науки. – 2011. – № 2. – С. 62–68.
7. Музика-Стефанчук О. А. Фінансова незалежність, самостійність й автономія органів місцевого самоврядування / О. А. Музика-Стефанчук // Право та управління. – 2011. – № 1. – С. 297–304.
8. Поляк Г. Б. Территориальные финансы : [учеб. пособие] / Г.Б. Поляк. – М.: Вузовский учебник, 2006. – 479 с.
9. Про затвердження Порядку складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів : Наказ Міністерства фінансів України : від 24.01.2012 р. № 44 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 14. – Ст. 519.
10. Снісаренко О. Б. Оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів / О. Б. Снісаренко, А. О. Гавриленко, О. В. Гребенікова // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2010. – № 1 (9). – С. 18–27.
11. Статистичний збірник „Бюджет України 2013” / виконавці : Калініченко Л. М., Гайдученко Г. В., Пивоваренко Т. А., Тригуб Н. П. – К.: М-во фінансів України, 2014. – 244 с.
12. Статистичний збірник „Бюджет України 2014” [Електронний ресурс] / – К.: М-во фінансів України, 2015. – 307 с. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystychniy-zbirnyk-ministerstva-finansivukrainy-biudzheta-category=bjudzhet>.
13. Щербакова В. І. Проблеми оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах ринкової економіки / В. І. Щербакова, Г. М. Манерів // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 2(24). – С. 94–99.